

concert info The Well- Tempered Songbook

de Doelen

Cappella Amsterdam
o.l.v. Daniel Reuss
Julien Libeer, piano

donderdag 9 februari 2023
Jurriaanse Zaal, 20.15 uur

programma

do 9 feb 23 | Jurriaanse Zaal, 20:15
The Well-Tempered Songbook

Johann Sebastian Bach
(1685-1750)
Prelude in C, BWV864 -
Das wohltemperierte Klavier

Josquin des Prez
(1450-1521)
Ave Maria

Bach
Fugue in C, BWV864 - WTK

Heinrich Schütz (1585-1672)
Die mit Tränen säen

Bach
Prelude & fugue in As,
BWV862 - WTK

Paul Hindemith (1895-1963)
Tauche deine Furcht

Bach
Prelude & fugue in a
BWV889 - WTK

Felix Mendelssohn
(1809-1847)
Richte mich Gott

Bach
Prelude & fugue in f,
BWV857 - WTK

Johannes Brahms
(1833-1897)
Sehnsucht –
Nächtens op. 112

pauze

uitvoerenden
Cappella Amsterdam
Daniel Reuss *dirigent*
Julien Libeer *pianist*

Hubert Parry (1848-1918)
There is an old belief
uit: Songs of Farewell

Bach
Prelude & fugue in Es,
BWV876 - WTK

David Lang (1957)
again

William Knight (1986)
Walking with Thomas Hardy
1. The Going & 3. Rain on a
Grave

Bach
Prelude & fugue in d,
BWV851 - WTK

Bach
Prelude in b, BWV869 - WTK

Ernst Křenek (1900-1991)
Lamentationes

Bach
Fugue in b, BWV869 - Das
wohltemperierte Klavier

Charles Gounod (1818-1893)
& **Johann Sebastian Bach**
(1685-1750)
Ave Maria

toelichting

Polyfonie

Bij het bestuderen van *Das wohltemperierte Klavier* van Johann Sebastian Bach kreeg pianist Julien Libeer een idee. Wat als deze iconische klaviercyclus gecombineerd wordt met vocale muziek, waarin polyfonie de hoofdrol heeft? Twee jaar later gaan Libeer en Cappella Amsterdam onder leiding van chef-dirigent Daniel Reuss de uitdaging aan.

In *The Well-Tempered Songbook* gaan vocale composities uit de vijftiende eeuw tot vandaag de dag de dialoog aan met delen uit *Das wohltemperierte Klavier*. Dit unieke programma zal een nieuw licht werpen op de polyfonie, een prachtige vorm waarin meerdere stemmen of melodieën tegelijkertijd klinken en waarin iedere stem belangrijk is.

Das wohltemperierte Klavier
Das wohltemperierte Klavier is een iconische klaviercyclus die bestaat uit twee delen, gevuld met preludes en fuga's in vierentwintig toonsoorten. Het eerste deel werd door Johann Sebastian Bach (1685-1750) rond 1722 voltooid. Bach werkte op dat moment als dirigent aan het hof in Cöthen, waar hij met name muziek componeerde

Cappella Amsterdam © Simon van Boxtel

voor klavier, instrumentaal ensemble en educatieve werken. Het tweede deel kwam jaren later tot stand rond 1740, toen Bach werkzaam was als cantor aan de Sint Thomasschool en kapelmeester in Leipzig. Bach wilde met deze bundels de mogelijkheid demonstreren om klaviermuziek te componeren in alle twaalf mineur en majeur toonsoorten. Voordat Andreas Werckmeister de 'welgetempereerde stemming' voorstelde, was het octaaf op toetsinstrumenten namelijk niet altijd evenredig verdeeld, waardoor het niet mogelijk was om alle toonsoorten uit de kwintencirkel te spelen. Werckmeister stelde rond 1686 voor om alle halve tonen op het klavier even groot te maken, evenals alle intervallen. Hierdoor werd de stemming van het instrument een klein beetje onzuiver, maar werd het wel mogelijk muziek in alle majeur en mineur toonsoorten te spelen. De welgetempereerde stemming gaf een enorme boost aan de ontwikkeling van de klaviermuziek. Het was overigens geen nieuw idee: vanaf de zestiende eeuw werd deze stemming al toegepast door orgelbouwers. *Das wohltemperierte Klavier* kan ook als een educatieve bundel gezien worden. In de preludes daagt Bach de pianist technisch uit. Daarnaast laat hij allerlei stijlen voor toetsinstrumenten de revue passeren, waaronder toccata's, trionsonates en een concert-allegro. De fuga's

illustreren allerlei mogelijkheden in deze compositievorm. Het ogenschijnlijk simpelste thema werkt Bach uit tot de meest virtuoze meerstemmige variaties, die zowel technisch uitdagend zijn als een genot om naar te luisteren.

Vocale polyfonie

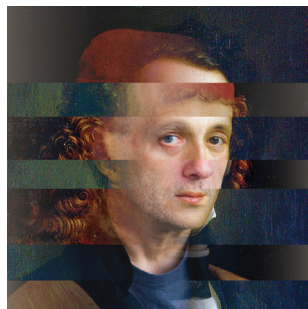
In de vocale composities van dit concert maken we een enorme reis door de muziekgeschiedenis langs componisten vanaf de vijftiende eeuw tot vandaag de dag, die zich allemaal bezighielden met meerstemmigheid. Daarbij grijpen ze veel terug op het verleden en is Bach ook regelmatig een inspiratiebron.

Meerstemmigheid maakte in de vocale muziek al in de vijftiende eeuw een enorme ontwikkeling door. Josquin Des Prez (1450-1521) was een van de componisten die de nieuwe expressieve mogelijkheden en technieken verkenden. Het vierstemmige *Ave Maria* is een schoolvoorbeeld hoe verschillende melodieën systematisch over alle koorstemmen worden verdeeld. Iedere tekstfrase heeft zijn eigen muzikale materiaal, dat steeds door een nieuwe stem wordt ingezet. Iedere muzikale zin eindigt in een cadens, waarna de volgende start. Om de muziek gevarieerd en spannend te houden, overlappen de inzetten in de verschillende stemmen regelmatig.

Heinrich Schütz nam in het midden van de zeventiende eeuw het stokje over van Des Prez als grootmeester van de meerstemmige vocale composities. Schütz componeerde veel geestelijke koormuziek op Duitse Bijbelteksten voor de luthers-protestantse kerk. Muzikaal werd hij sterk beïnvloed door de harmonische vernieuwing uit het (katholieke) Italië. *Die mit Tränen säen* is een goed voorbeeld hiervan.

Beïnvloed door

Met Paul Hindemith maken we een sprong naar de invloed van de vroege polyfonie op de muziek in de twintigste eeuw. Het diverse en omvangrijke oeuvre van Hindemith werd sterk beïnvloed door componisten zoals Des Prez en Schütz, waaronder ook het hier gezongen 'Tausche deine Furcht' uit *Zwölf Madrigale*. Ook Bach was een groot voorbeeld. Hindemiths *Ludus tonalis* uit 1942 is bijvoorbeeld net als *Das wohltemperierte Klavier* een collectie langs alle majeur en mineur toonsoorten.

De twee beroemdste koorcomponisten uit de romantiek, Felix Mendelssohn Bartholdy en Johannes Brahms, grepen ook terug op de polyfone koormuziek uit het verleden. Onder de invloed van het nationalisme werden liederen in deze periode weer populair, als uiting van vaderlandsliefde. De belangrijkste elementen in Brahms' liederen zijn de melodie, de bas, de tonale ordening en de vorm. Composities zoals zijn *Deutsches requiem* getuigen, evenals de muziek van Schütz en Bach, van een diep geloof en de hoop op een beter leven na de dood. De kwartetten *Sehnsucht* en *Nächtens* publiceerde Brahms samen met een serie zigeunerliederen in 1891. Met *Richte mich Gott* zette Mendelssohn een Duitse psalmtekst op prachtige wijze op meerstemmige muziek.

Naar de moderne tijd

Waar de hiervoor besproken vocale composities veelal concentreren op de ontwikkeling van de melodie in een meerstemmige vorm, geven de hier uitgevoerde liederen vanaf het einde van de negentiende eeuw tot heden ook uitdrukking aan emoties en heftige gebeurtenissen. Religieuze teksten zijn daarbij wel nog steeds de belangrijkste leidraad.

Hubert Parry (1848-1918) componeerde zijn *Songs of farewell* binnen de rijke Anglicaanse koortraditie. De

in totaal zes motetten bevatten teksten van Britse dichters en psalmen uit het Book of Common Prayer uit 1662. Parry componeerde deze liederen tijdens de Eerste Wereldoorlog ter nagedachtenis van zijn studenten die omgekomen waren op het slagveld.

'Prediker' of 'Ecclesiastes' is het boek uit de Hebreeuwse Bijbel dat David Lang (1957) als uitgangspunt gebruikte voor zijn compositie *the writings*. Deze boeken gaan allemaal over mensen. Over het leven, de dood, liefde, verdriet en moed. Door een deel van deze geschriften op muziek te zetten wil Lang deze universele taal van emoties overbrengen. 'again' vormt het eerste en laatste deel uit deze cyclus.

De jongste componist uit dit programma is William Knight (1986). Zijn ervaring als professioneel zanger en de rijke koortraditie beïnvloed zijn composities sterk. *Walking with Thomas Hardy* vertelt de emotionele reis die de schrijver Thomas Hardy doormaakte na de dood van zijn vrouw.

De Weense Ernst Křenek leefde als vluchteling in de Verenigde Staten toen hij zijn *Lamentations* componeerde. Hij geeft met de religieuze tekst over de vernietiging van Jeruzalem uitdrukking aan de horror van de Tweede Wereldoorlog. Muzikaal liet hij zich beïnvloeden door de

vocale muziek uit de tijd van Des Prez en laat hij op een delicate wijze verschillende stemmen verschijnen.

Met het *Ave Maria* dat Charles Gounod in 1859 componeerde, keren we terug naar het begin en worden klavier- en vocale polyfonie verenigd. Dit gebed tot Maria componeerde Gounod namelijk op de muziek van Bachs 'Prelude in C' uit *Das wohltemperierte Klavier*. Daarmee is de cirkel rond en deze meerstemmige reis door de muziekgeschiedenis tot een einde gebracht.

tekst: Fien Duijnmayor

Daniel Reuss © Marco Borggreve

biografieën

Cappella Amsterdam

Cappella Amsterdam zingt op het hoogste niveau muziek die betovert en verwondert. Sinds 1990 staat het koor onder artistieke leiding van Daniel Reuss en behoort vanaf dat moment vrijwel direct tot de internationale top. Al vijftig jaar lang geeft Cappella Amsterdam koormuziek haar plek in de 21e eeuw én houdt zij de rijke koorcanon levend. De repertoirekeuze reikt van de middeleeuwse tot de meest complexe hedendaagse koormuziek. Daarnaast plaatst Cappella Amsterdam koormuziek als kloppend hart in tal van artistieke samenwerkingen.

www.cappellaamsterdam.nl

Daniel Reuss

Daniel Reuss (1961) studeerde koordirectie aan het conservatorium van Rotterdam bij

Barend Schuurman. Sindsdien dirigeert hij een muziekrepertoire dat vele eeuwen bestrijkt. In 1990 werd hij artistiek leider van Cappella Amsterdam. Daarnaast werkt hij geregeld met ensembles en orkesten uit heel Europa en daarbuiten.

www.danielreuss.com

Julien Libeer

Voor Julien Libeer werd de piano al snel de trouwe metgezel voor het uitdrukken van een liefde voor muziek die zich evenzeer in opera, orkest en kamermuziek als in het pianorepertoire uitdrukt.

Naast het concineren is Libeer gedreven om projecten te initiëren die geworteld zijn in het idee dat muziek een kracht van verandering kan zijn voor iedereen die bereid is te luisteren.

www.julienlibeer.net

Julien Libeer © Green Room Creatives-Jorre Janssens

agenda tips

tips van onze programmeurs:

wo 22 feb 23 | Jurriaanse Zaal, 20:15

Klangforum Wien en Bas Wiegers

'Speicher' van Enno Poppe

ma 6 mrt 23 | Grote Zaal, 20:15

Barbara Hannigan dirigeert én zingt

met London Symphony Orchestra

zo 19 mrt 23 | Jurriaanse Zaal, 20:15

Sheku Kanneh-Mason

cello-toptalent uit muzikale familie

ontdek het
programma op
dedoelen.nl

genoten van dit concert?

Steun de Doelen en help het realiseren van een bijzonder en innovatief programma!

Bekijk hoe jij kan bijdragen op dedoelen.nl/steun

Stay in touch!

See you @dedoelen &

share your pictures #dedoelen

tickets & info:

www.dedoelen.nl

+31 10 217 17 17

Schouwburgplein 50, Rotterdam